

Deti mimo starostlivosti rodičov v SR: Prehľad trendov (2019-2024)

1. Základné vývojové trendy v oblasti náhradnej starostlivosti

1.1. Deti mimo starostlivosti rodičov na Slovensku: Prehľad vývoja v rokoch (2019-2024)

Vybrané štatistické údaje za roky 2019 až 2024 ponúkajú informácie o počtoch detí zverených na základe súdneho rozhodnutia mimo starostlivosti svojich rodičov na jednotlivé formy starostlivosti, v ktorých sa tieto rozhodnutia súdov vykonávajú. Rok 2019 predstavuje referenčný rok pre východiskové štatistické ukazovatele poslednej Koncepcie zabezpečovania vykonávania opatrení v zariadeniach sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately, Plán deinštitucionalizácie. V sledovanom období bol relatívne stabilný celkový počet detí v náhradnej starostlivosti, mierne sa medziročne menil v rozmedzí od 13 702 detí v roku 2022 do 13 883 detí v roku 2023 (viď Tabuľka č. 1), Pozitívne možno hodnotiť aj vnútorné členenie jednotlivých foriem starostlivosti o deti spracovaný v Tabuľke č. 2, kde výrazne prevládajú rodinné formy zabezpečenia starostlivosti o deti (v roku 2024 bolo v rodinných formách zabezpečenia starostlivosti 77,5 % z celkového počtu detí mimo starostlivosti ich rodičov).

✓ *Formy starostlivosti: Rastúci podiel rodinných riešení*

Tabuľka č.1: Počet detí mimo starostlivosti svojich rodičov na základe súdneho rozhodnutia a formy starostlivosti

Rok		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Celkový počet detí mimo starostlivosti rodičov		13 788 100 %	13 706 100%	13 782 100%	13 702 100 %	13 883 100 %	13 823 100 %
z toho	PS/P/NOS	8 695 63,1 %	8 702 63,5 %	8 757 63,5%	8 702 63,5 %	8 987 64,7 %	9 022 65,3 %
	Výkon rozhodnutia súdu vo všetkých druhoch zariadení (vrátane PNR)	5 093 39.9 %	5 004 36,5 %	5 025 36,5 %	5 000 36,5 %	4 896 35,3 %	4 801 34,7 %

Zdroj: Ročný výkaz o vykonávaní sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately MPSVR SR

Údaje preukazujú dlhodobý trend uprednostňovania foriem starostlivosti o deti v rodinách (PS/P/NOS) namiesto inštitucionálnej starostlivosti (NO,VO, ÚS/OV).

- **Rodinná starostlivosť (PS/P/NOS):** Tieto formy zahŕňajú náhradnú osobnú starostlivosť (najmä starých rodičov dieťaťa), pestúnsku starostlivosť a poručníctvo, ktoré spolu predstavujú prevládajúce formy starostlivosti o deti mimo starostlivosti rodičov s naďalej sa zvyšujúcim podielom zo 63,1 % v roku 2019 na 65,3 % v roku 2024.
- **Výkon rozhodnutia súdu v zariadení :** Podiel detí v starostlivosti zariadení (špeciálnych výchovných zariadeniach rezortu školstva a centrách pre deti a rodiny) naopak, klesol z 39,9 % v roku 2019 na 34,7 % v roku 2024.

✓ *Nárast náhradnej starostlivosti vykonávanej v rodine*

Najvýznamnejším trendom, ktorý možno pozorovať vo všetkých údajoch, je celkové zvýšenie počtu detí v náhradnej starostlivosti vykonávanej v rodine, pričom z 10 030 detí (72,7 % všetkých detí mimo rodičovskej starostlivosti) v roku 2019 sa podiel zvýšil na 10 722 detí (77,5 %) v roku 2024.

Tabuľka č.2: Počet detí v náhradnej starostlivosti a formy jej vykonávania v rodinnom prostredí

Rok		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Celkový počet detí mimo starostlivosti rodičov		13 788 100 %	13 706 100 %	13 782 100 %	13 702 100 %	13 883 100 %	13 823 100 %
z toho: formy starostlivosti v rodine	Náhradná osobná starostlivosť	6 820	6 879	7 003	6 992	7 327	7 653
	Pestúnska starostlivosť	1 256	1 183	1 089	1 002	921	868
	Poručník	619	640	656	708	739	775
	Profesionálna náhradná rodina	1 335	1 391	1 369	1 346	1 373	1 426
	Spolu	10 030 72,7 %	10 093 73,6 %	10 117 73,4 %	10 048 73,3 %	10 360 74,6 %	10 722 77,5 %

Zdroj: Ročný výkaz o vykonávaní sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately MPSVR SR

Konkrétne formy v rámci náhradnej starostlivosti v rodinnom prostredí:

- **Náhradná osobná starostlivosť (NOS):** Táto kategória vykazuje podstatný nárast, z 6 820 v roku 2019 na 7 653 v roku 2024, čo predstavuje najväčší podiel detí v rodinnej starostlivosti,
- **Pestúnska starostlivosť (PS):** Je zaujímavé, že počet detí v tradičnej pestúnskej starostlivosti (PS) klesol z 1 256 v roku 2019 na 868 v roku 2024. Pri relatívne stabilnom stabilnom vývoji počtu detí mimo starostlivosti svojich rodičov, to naznačuje presun k iným formám rodinnej starostlivosti, ako náhradná osobná starostlivosť (NOS), prípadne profesionálne náhradné rodiny (PNR),
- **Poručník:** Počet detí v starostlivosti poručníkov tiež vzrástol, zo 619 na 775,
- **Profesionálne náhradné rodiny (PNR):** V priebehu sledovaného obdobia pretrvával stabilný rast počtu detí v tejto forme inštitucionálnej starostlivosti vykonávanej v domacom/rodinnom prostredí zamestnancov CDR, čo potvrdzuje ich rastúcu úlohu a pozitívny vývoj v oblasti deinštitucionalizácie ústavnej starostlivosti v podmienkach CDR.

1.2 Deti v centrách pre deti a rodiny (CDR)

- ✓ *Počet detí a mladých dospelých umiestnených v CDR na základe súdneho rozhodnutia zostal pomerne stabilný, pohyboval sa okolo 4 900 ročne.*

Tabuľka č.3: Počet detí v centrách pre deti a rodiny na základe rozhodnutia súdu

Rok		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Počet detí na základe rozhodnutia súdu a počet mladých dospelých v CDR		4898	4 986	4 928	4 944	4 938	4 900
Počet maloletých detí v CDR		4 648	4 685	4 637	4 648	4 612	4 564
z toho	Počet maloletých detí v PNR	1 335	1 391	1 369	1 346	1 373	1 426

Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny V/A (MPSVR SR) 05-01

- **Počet maloletých detí v CDR:** Počet maloletých detí v CDR zaznamenal mierny pokles, z počtu 4 648 v roku 2019 na 4 564 v roku 2024.

- **Profesionálne náhradné rodiny (PNR) v rámci CDR:** Pozitívnym trendom v rámci CDR je **trvalý nárast počtu maloletých detí v profesionálnych náhradných rodinách (PNR)**. Počet detí sa zvýšil z 1 335 v roku 2019 na 1 426 v roku 2024, čo predstavuje rozšírené využívanie profesionálnej náhradnej starostlivosti v rámci systému CDR.

Z uvedených sledovaných štatistických údajov možno sledovať trvalý posun k **deinštitucionalizácii a uprednostňovaniu rodinnej starostlivosti o deti**. Zatiaľ čo celkový počet detí v náhradnej starostlivosti zostáva stabilný, formy starostlivosti sa jednoznačne menia, s výrazným nárastom rôznych foriem starostlivosti v rodinách.

- ✓ *Počet samostatne usporiadaných skupín na komunitnej úrovni stúpa*

Tabuľka č. 4: Počet samostatne usporiadaných skupín na komunitnej úrovni

Rok	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Počet samostatne usporiadaných skupín na komunitnej úrovni	291	295	296	306	330	338
Počet samostatne usporiadaných skupín v objektoch s viac ako 2 skupinami	145	149	154	147	138	112

Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny V/A (MPSVR SR) 05-01

Počet samostatne usporiadaných skupín pre deti a mladých dospelých na komunitnej úrovni v priebehu sledovaného obdobia stúpol o 47 skupín, pričom zároveň prišlo aj k poklesu skupín v objektoch s viac ako dvomi skupinami.

- ✓ *Stúpajúci vývoj má aj pomer počtu detí do 6 rokov veku zaradených v starostlivosti PNR z celkového počtu detí vo veku do 6 rokov v CDR.*

Tabuľka č. 5: Počet detí do 6 rokov v profesionálnych náhradných rodinách

Rok	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Celkový počet detí do 6 rokov v CDR	1095	1111	1050	972	966	1008
Počet detí do 6 rokov v PNR	696	732	687	679	681	744
% detí do 6 rokov v PNR z celkového počtu detí do 6 rokov v CDR	63,5%	65,8 %	65,4	69,85%	70,5%	73,8%

Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny V/A (MPSVR SR) 05-01

Pomer starostlivosti o túto skupinu detí, ktorú zabezpečujú PNR, sa v sledovanom období postupne zvýšil o 10% k celkovému počtu detí do 6 rokov v CDR. Pre podrobnejšiu informáciu možno uviesť, že v roku 2024 predstavoval pomer detí do 6 rokov so zdravotným postihnutím v špecializovaných samostatných skupinách 13,8 % z celkového počtu detí do 6 rokov v CDR. Medzi ďalšie dôvody nezariadenia dieťaťa do 6 rokov veku do starostlivosti PNR patrilo spoločné umiestnenie dieťaťa s jeho maloletou matkou na samostatnej skupine, spoločné umiestnenie väčších súrodeneckých skupín, či pobyt dieťaťa spoločne s jeho rodičom na základe odporúčania orgánu SPODaSK.

- ✓ *Počet detí, ktoré sú v CDR prijaté s rodičom alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa vzrástol od r. 2019 na viac ako dvojnásobok.*

Tabuľka č. 6: Počet detí prijatých do CDR na základe dohody s rodičom alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa

Rok		2019	2020	2021	2022	2023	2024
Počet klientov		262	342	287	398	428	485
Počet detí prijatých do CDR bez rodiča		89	66	99	114	115	107
Počet detí s rodičom/osobou, kt. sa osobne stará o dieťa		173	276	188	284	313	378
z toho	len deti	119	217	119	202	220	252

Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny V/A (MPSVR SR) 05-01

Centrum vykonáva okrem pobytového opatrenia súdu aj opatrenia na základe dohody s rodičom alebo osobou, ktorá sa osobne stará o dieťa a na požiadanie dieťaťa. Účelom takéhoto pobytu môže byť len nácvik rodičovských zručností a iných zručností, ktoré rodič alebo iná fyzická osoba nevyhnutne potrebuje na výkon svojich rodičovských povinností alebo iných povinností, úprava a zachovanie vzťahov medzi dieťaťom a osobou, ktorá sa stará o dieťa alebo uľahčenie vykonávania opatrení pobytovou formou pre dieťa.

Z uvedených údajov vyplýva, že tieto opatrenia zamerané na rodiča a na jeho dieťa majú v praxi svoje opodstatnenie a veľký význam. Využívanie týchto opatrení má stúpajúcu tendenciu.

- ✓ *Celkový počet detí so špeciálnymi potrebami v PNR na základe štatistických ukazovateľov výrazne stúpa a v porovnaní s rokom 2019 ide o nárast o viac ako 200 detí.*

Tabuľka č. 7: Deti so špeciálnymi potrebami v CDR v profesionálnych náhradných rodinách a v samostatných usporiadaných skupinách

Rok	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Počet detí s poruchami správania so stanovenou diagnózou	590	608	641	714	634	739
Počet detí s poruchami správania v dôsledku užívania drog	23	4	12	14	19	22
Počet detí týrané, pohlavne a inak zneužívané	72	76	89	74	85	79
Počet detí so zdravotným postihnutím na základe vyjadrenia	562	559	580	584	642	663
Počet detí s duševnou poruchou na základe vyjadrenia	257	253	330	332	326	225
Spolu:	1504	1 500	1 652	1 718	1 706	1 728

Zdroj: Ročný výkaz o poskytovaní starostlivosti a výchovy deťom v centre pre deti a rodiny V/A (MPSVR SR) 05-01

Najväčší nárast detí je s poruchami správania a so zdravotným postihnutím. Naopak počet detí s duševnou poruchou na základe vyjadrenia je v porovnaní rokov 2019 až 2023 v r. 2024 najnižší.

Všeobecne je zrejмый rastúci počet detí so špeciálnymi potrebami, ktoré sú umiestňované nielen do samostatne usporiadaných skupín, ale aj do profesionálnych náhradných rodín (ďalej len „PNR“). Napriek tomu, že tieto deti vyžadujú zvýšenú odbornú starostlivosť a individuálny prístup, dochádza k postupnému presunu starostlivosti do rodinného prostredia PNR. Tento trend odzrkadľuje snahu o deinštitucionalizáciu systému a preferovanie rodinného prostredia ako prirodzeného prostredia pre vývin všetkých detí. S rastúcim počtom týchto detí v PNR bude dôležité klať dôraz na podporu, vzdelávanie a odborné zázemie pre PNR, aby bolo možné zabezpečiť adekvátnu kvalitu starostlivosti.

- ✓ *Vývoj v oblasti objednávaní pobytových miest pre deti a mladých dospelých v CDR s udelenou akreditáciou zostáva stabilný*

Tabuľka č. 8: Prehľad počtu objednaných pobytových miest v CDR s udelenou akreditáciou v rokoch 2019 - 2024

Rok	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Bratislavský	97	97	97	110	100	100
Trnavský	53	51	51	51	51	61
Trenčiansky	60	59	59	70	70	70
Nitriansky	80	80	70	70	70	70
Žilinský	133	133	133	133	135	134
Banskobystrický	190	192	195	193	193	193

Prešovský	178	178	178	188	188	188
Košický	110	122	130	126	156	159
Spolu	901	912	913	941	963	975

Zdroj: Ústredie PSVR

Ústredie PSVaR na základe zverejneného plánu zabezpečenia vykonávania opatrení prostredníctvom akreditovaných subjektov zabezpečuje v územných obvodoch úradov PSVaR, potrebný počet miest na vykonávanie pobytového opatrenia súdu, pobytového opatrenia na základe dohody.

Tabuľka č. 9: Objednaný počet miest pre deti a plnoleté fyzické osoby v akreditovaných CDR s resocializačným programom

Rok	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Počet objednaných miest pre deti	50	50	50	50	50	50
Počet objednaných miest pre PFO	333	351	316	316	331	331

Zdroj: Ústredie PSVR

Za účelom dostatočného počtu miest v akreditovaných CDR s resocializačným programom pre plnoleté fyzické osoby bolo zohľadnené sledovanie vývoja a potrieb v tejto oblasti. Pobytové opatrenia v CDR s resocializačným programom sú pre plnoleté fyzické osoby len na základe dobrovoľnej dohody klienta a odporúčania sociálnej kurately pre dospelých. Zabezpečené miesta pre deti sú kombináciou miest určených na výkon rozhodnutia súdu a dohodu s rodičom pre dieťa.